

УДК 330.341.1

Людмила МАЛЮТА

УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ АКТИВІЗАЦІЄЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Резюме. Розглянуто проблему впровадження інтегрованої моделі управління активізацією інноваційної діяльності в контексті ланцюга “держава – наука і освіта – підприємництво”.

The summary. The article considers the problem of an integrated model of intensification of innovation in the context of chain “state - education, science and business”.

Ключові слова: інновації, активізація інноваційної діяльності, механізм, інтегрована модель, держава, освіта і наука, підприємництво.

Постановка проблеми. В умовах становлення в Україні інноваційної моделі економіки залучення результатів науково-технічної діяльності в промисловість набуває особливого значення. Важливим елементом цього процесу є активізація інноваційної діяльності промислових підприємств. Адже саме інновації стають домінуючим ресурсом, спроможним забезпечити інвестиційну привабливість, фінансову стабільність, ефективну діяльність та конкурентоспроможність окремих підприємств, галузей і промисловості в цілому не лише на вітчизняному ринку, але й на міжнародному.

Сучасне виробництво – складний, високодинамічний організм економічної системи, успішне функціонування якого залежить від багатьох різноманітних факторів, до того ж не лише матеріальних, а й духовних. Вирішальними факторами, що визначають обличчя виробництва сьогодні та визначатимуть у майбутньому, є науково-технічна революція, поєднання виробничої, наукової та освітньої сфер. Сьогодні в країнах із високим рівнем економічного розвитку обов’язковими елементами виробництва служать результати науково-технічних досліджень, нові технології, наукові програми, плани та прогнози тощо. Наука забезпечує теоретичний бік практичної виробничої діяльності, у поєднанні з освітою створює підґрунтя для виникнення інновацій, а держава і влада, своєю чергою, мають створити належні умови для їх упровадження та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств присвятили свої дослідження вітчизняні і зарубіжні вчені, серед яких В.П. Александрова, Л.Л. Антонюк, Ф. Горфинкель, А.П. Гречан, П. Друкер, С.М. Ілляшенко, І.С. Кузнецова, О.Є. Кузьмін, О.О. Лапко, В.Г. Мединський, В.П. Мельник, Л.І. Федулова, П.С. Харів, Г.В. Шепелев, Й. Шумпетер та ін. Аналіз наукових робіт [1–9] підтверджує важливість досліджуваної проблематики та необхідність пошуку шляхів її розв’язання.

У працях зазначених учених накопичено чималий теоретичний і практичний досвід інноваційного підприємництва, розкрито окремі аспекти активізації інноваційної діяльності сучасних суб’єктів господарювання, а також її вплив на економічну систему. Однак питання формування ефективного економічного механізму забезпечення активізації інноваційної діяльності та розроблення організаційно-економічних інструментів його реалізації потребують подальших досліджень.

Метою роботи є формування економічного механізму та впровадження в його рамках інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у контексті ланцюга “держава – освіта і наука – підприємництво”.

Основні результати дослідження. Досліджуючи питання формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності, слід зазначити, що найбільша увага в сучасних дослідженнях приділяється власне розробленню стратегії інноваційного розвитку як підприємства, галузі, так і держави загалом. Водночас, питання створення механізму управління активізацією інноваційної діяльності не отримали значного поширення серед науковців та практиків.

Теоретична нерозробленість згаданих питань не дає можливості практичного вирішення проблем покращення інноваційної активності вітчизняних підприємств, ефективного формування й використання її основних складових: ринкової, технологічної,

ресурсної, посилює перешкоди досягнення економічних цілей підприємства в напрямку підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Анкетне опитування підприємств і організацій стосовно виявлення причин, які перешкоджають оперативній реалізації інновацій, котре проводили експерти Національного інституту соціальних досліджень (НІСД), дало змогу виділити типові для багатьох із них “перешкоди” [3, с. 36], через які стримується використання новинок, ступінь значущості яких проілюстровано на рис. 1.

Рис. 1. Градація і значущість причин, що перешкоджають оперативній реалізації інновацій на вітчизняних підприємствах

Отже, бачимо, що серед досліджених причин, які перешкоджають реалізації інновацій, виділено такі:

- вузька сфера використання створених інновацій, відсутність виробництва об’єктів техніки, в яких могли б бути використані нововведення;
- відсутність технічної документації, конструкторсько-експериментальної бази;
- нестача необхідної сировини, матеріалів, комплектуючих, обладнання;
- не виправдане очікування позитивного ефекту від інновації;
- зміна профілю діяльності підприємства, організації;
- виявлення або створення нового, досконалішого технічного рішення;
- необхідність апробації інновації;
- належність винаходу до “перспективних інновацій”, що випереджають сучасний технічний рівень виробництва, використання яких можливе у майбутньому;
- інші причини: організаційні, недостатня інформація, міжвідомчі перепони тощо.

Таким чином, зважаючи на викладені вище факти і враховуючи негативний вплив на вітчизняну економіку випадків рецесії та окремих кризових явищ, на нашу думку, стрижнем сучасної моделі конкурентоспроможності національної економіки має стати реалізація її інноваційної моделі – стратегії економіки знань, яку необхідно будувати в рамках формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності, використовуючи відповідний інструментарій управління, досвід, необхідні зусилля і ресурсний потенціал у контексті елементів єдиного ланцюга “державна – наука і освіта – підприємництво” (рис. 2).

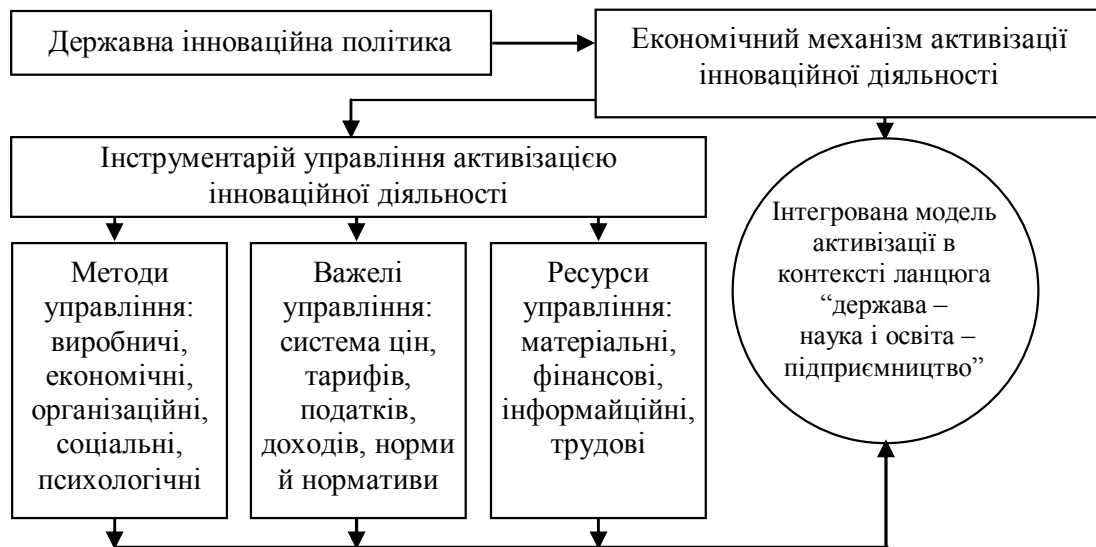

Рис. 2. Формування механізму управління інноваційними процесами та активізації інноваційної діяльності

Важливе місце у механізмі активізації інноваційної діяльності відіграє відповідний інструментарій, за допомогою якого досягають мети, що охоплює методи, важелі та ресурси управління.

Як відомо, методи управління – це способи впливу на об’єкти для досягнення окреслених цілей. Вони мають враховувати особливості окремого підприємства, і, враховуючи їхній зміст та відповідно до класифікацій інновацій та інноваційних процесів, їх можна класифікувати на: виробничі, економічні, організаційні, соціальні, психологічні й інші. Методи управління використовують у комплексі, але залежно від конкретної ситуації можлива перевага тих або інших.

Важелі управління, тобто інструменти, за допомогою яких здійснюють вплив та досягають бажаного результату, поділяють на фінансово-економічні (система цін, тарифів, податків, доходів тощо) та нормативно-розпорядчі (норми й нормативи тощо).

Ресурси управління – матеріальні й фінансові ресурси, інтелектуальний та організаційний потенціал, при використанні яких реалізують обраний метод управління і забезпечують досягнення поставленої мети – активізації інноваційної діяльності підприємства.

В контексті функціонування запропонованого економічного механізму процеси активізації інноваційної діяльності проходять на трьох структурних рівнях забезпечення: мікро-, мезо- і макроекономічному. Макроекономічний – передбачає формування державної політики управління, підтримки та сприяння активізації інноваційної діяльності, модель якої представлена у попередньому підрозділі роботи (рис. 3.2); мікроекономічний рівень пов’язаний із функціонуванням окремих підприємств галузі та розробленням окремих інноваційних проектів. Вказані вище рівні пов’язує між собою мезорівень, який визначається особливостями галузевого регулювання інноваційної діяльності.

Кожен структурний рівень визначає специфіку використання принципів та напрямів формування запропонованого економічного механізму активізації інноваційної діяльності, тому передумовою визначення її ефективності є виявлення взаємозв’язків та взаємозалежностей між окремими елементами ланцюга “держава–освіта і наука–підприємництво”, узгодження й збалансування механізму на всіх рівнях.

Фактично інноваційний процес фокусується на мікрорівні, тобто навколо підприємства, де здійснюється практична реалізація інновацій: випускається продукція та пропонується потенційному споживачеві, надсилається зворотний відгук від споживача до науки, яка власне спроможна продукувати технології, що сприяють підвищенню якості та конкурентоспроможності новоствореної продукції. На даному рівні механізм активізації інноваційної діяльності опирається на стратегічні плани розвитку підприємства, розроблені на

основі максимального вивчення зовнішнього та внутрішнього середовищ, тобто конкурентів, ринків збуту й ресурсного забезпечення виробничої та інноваційної діяльності.

Процес розповсюдження новацій здійснюється на мезорівні. Тому в рамках галузі необхідним є наукове та інформаційно-консультаційне забезпечення активізації інноваційної діяльності, що сприятимуть інформуванню підприємства про виникнення нових наукових розробок та їх упровадженню. На даному етапі ключова роль відводиться посередницьким організаціям в інфраструктурі підтримки інноваційної діяльності, які сприятимуть встановленню тісної співпраці між наукою і освітою та виробництвом нової продукції.

Макроекономічний рівень механізму активізації інноваційної діяльності забезпечує виділення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та стимулювання усіх учасників інноваційного процесу через систему економічних стимулів за впровадження у виробництво нових розробок та досягнень. При цьому основними складовими впливу є прямі, непрямі та опосередковані методи стимулювання.

Слід відзначити, що як будь-яка система, економічний механізм активізації інноваційної діяльності повинен будуватися і діяти на основі ключових принципів:

- наявності теоретичної бази, тобто фундаменту для побудови механізму з урахуванням визначених цілей та напрямів, використання інструментарію (методів, важелів і ресурсів) у контексті активізації інноваційної діяльності;

- системності, який означає, що механізм слід розглядати як складну, динамічну й адаптивну систему, що складається із сукупності взаємопов'язаних підсистем та елементів, котрі виконують конкретні функції, спрямовані на досягнення головної мети;

- комплексності, що передбачає взаємообумовлений та пропорційно взаємоузгоджений перелік етапів і напрямів активізації інноваційної діяльності як єдиного цілого;

- максимального використання ресурсного потенціалу, тобто фінансових, матеріальних, інформаційних і трудових ресурсів для створення та реалізації інновацій;

- раціоналізму, який полягає в тому, що інноваційна продукція має потрапити до рук того, хто бачить у ній велику перспективу використання;

- забезпечення єдності стратегічного та поточного державного управління, оптимального співвідношення державного регулювання та самоуправління в контексті активізації інноваційної діяльності;

- економічності та ефективності, тобто балансу інтересів суб'єктів у контексті ланцюга “державна – освіта і наука – підприємництво”, що означає отримання вигоди від виробництва та реалізації інноваційної продукції всіма учасниками ринкових відносин (винахідником, виробником, посередником, інвестором, споживачем і державою в цілому);

- орієнтації на задоволення потреб і запитів споживачів: для отримання успіху на ринку потрібно орієнтуватися на задоволення інтересів і потреб споживачів.

У контексті формування економічного механізму пропонуємо інтегровану модель активізації інноваційної діяльності, яка полягає в класичному прийнятті управлінських рішень у рамках теми дослідження, починаючи з визначення мети активізації інноваційної діяльності, в т. ч. за видами інновацій: технічними, економічними, організаційними, соціальними та іншими; оцінюванні стану активізації у взаємозв'язку галузі та підприємства; виявленні проблем та формуванні напрямів інноваційного розвитку з урахуванням основних чинників та визначення засобів досягнення мети.

Особливість моделі полягає в науковому її обґрунтуванні, яке базується на розрахунку ефективності від вкладених коштів в активізацію інноваційної діяльності за визначеними напрямами з урахуванням згаданих чинників.

Алгоритм побудови запропонованої інтегрованої моделі управління активізацією інноваційної діяльності стосовно протікання інноваційних процесів із продукування інновацій різних видів зображено на рис.3.

Рис. 3. Інтегрована модель активізації інноваційної діяльності

Як бачимо, управління активізацією інноваційної діяльності передбачає ряд етапів, які покликані забезпечити створення технічних, економічних, організаційних, соціальних, екологічних та інших видів інновацій у ході підприємницької діяльності та підтримувати такий загальний стан підприємства, який дозволяє здійснювати власну інноваційну політику й отримати відповідні ефекти.

Результат активізації інноваційної діяльності у вартісному виразі узагальнюється економічним ефектом. Науково-технічні, соціальні, екологічні результати, що не можуть бути оцінені у вартісному виразі, не поглинаються економічним ефектом, а існують самостійно. Ефекти інновацій взаємопов'язані між собою. Безпосередньо економічні результати інноваційної діяльності пов'язані з науково-технічним, соціальним і технічним ефектом. Позитивний висновок щодо останніх – важлива база для отримання високих кінцевих економічних результатів. По суті, ці види ефектів несуть у собі потенційний економічний ефект.

Таким чином, кінцевий результат активізації інноваційної діяльності визначається ефектом (очікуваним прибутком) від вкладання коштів у кожен із напрямів активізації інноваційної діяльності, що супроводжується продукуванням різних видів новацій.

Отже, ефективність інноваційної діяльності визначається її конкретною спроможністю створювати інновації, які зберігають відповідну кількість праці, часу, матеріально-технічних ресурсів, коштів у розрахунку на одиницю всіх необхідних і передбачених корисних ефектів продуктів, послуг, технічних систем або дають змогу збільшувати виробництво знарядь праці, предметів споживання, які створюють комфортні умови життя людей, нові правила соціальних відносин.

Висновки. У результаті проведеного дослідження бачимо, що забезпечення активізації інноваційної діяльності – це складна проблема, яка вимагає комплексного вирішення всіма суб'єктами ринкового простору в контексті запропонованого ланцюга "держава–освіта і наука–підприємництво".

Запропонована інтегрована модель активізації інноваційної діяльності, охоплюючи її пріоритетні галузі, підприємства та спільні зусилля основних елементів запропонованої вище тріади, спроможна забезпечити відповідний економічний, науково-технічний, екологічний та соціальний ефекти прогресивного розвитку нашого суспільства.

Використана література

1. Андрушків, Б.М. Прикладні аспекти ринку інновацій: навч. посібник [Текст] / Б.М. Андрушків, Л.М. Мельник, Л.Я. Малюта. – Тернопіль: ТНТУ, 2010. – 160 с.
2. Андрушків, Б.М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства: навч. посібник [Текст] / Б.М. Андрушків, Л.М. Мельник, Л.Я. Малюта. – Тернопіль: ТНТУ, 2010. – 238 с.
3. Антонюк, Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія [Текст] / Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 244 с.
4. Бойко, О. Проблеми інноваційного розвитку в промисловості України [Текст] / О. Бойко // Економіст. – 2004. – № 5. – С. 82–85.
5. Гальчинський, А. Інноваційна стратегія українських реформ [Текст] / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
6. Захарченко, В.И. Экономический механизм процесса нововведений [Текст] / В.И. Захарченко; под ред. И.П. Продиуса. – Одесса: АОЗТ «ИРЕНТИТ», 2002. – 201 с.
7. Ілляшенко, С.М. Формування ринку економічних інновацій: економічні основи управління: монографія [Текст] / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 278 с.
8. Краснокутська, Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник [Текст] / Н.В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 502 с.
9. Кузьмін, О.Є. Управління інноваційним процесом на підприємствах: проблеми і шляхи їх розв'язання [Текст] / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Л.І. Мельник // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2005. – № 2. – С. 371–382.
10. Лапко, О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: монографія [Текст] / О. Лапко. – К.: Ін-т економ. прогноз. НАН України, 1999. – 254 с.
11. Харів, П.С. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств регіону: монографія [Текст] / П.С. Харів, О.М. Собко. – Тернопіль: ТАНГ, 2003. – 180 с.